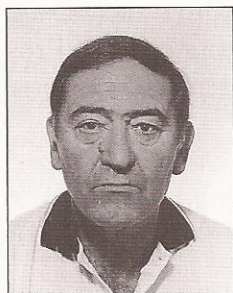

OS REFRÁNS COMO GUÍA METEREOLÓXICA PARA OS PEREGRINOS A SANTIAGO O REFRÁN: UN LEGADO DE INMENSO VALOR

Por: Laureano Mayán Taboada

Dende o Século XI as xentes peregrinan a Compostela polas súas diferentes rutas. Máis é doado de entender que daquela nin había o que hoxe chamamos “home do tempo” nin tampouco había medios de comunicación para dar o parte metereolóxico.

É por iso que, cando xa o home preparaba a súa longa andadura para dirixirse, o través do Camiño de Santiago, a visitar a tumba do Apóstolo, procuraba elixir a mellor época, dependendo, naturalmente, das súas necesidades, baseándose nos refráns que, sobre o tempo, as estacións e os meses, existían.

Era unha póliza de seguros. . . É que “Os refráns non enganan a ninguén”. Hoxe a información, tarde ou cedo, dun modo ou doutro, chega a tódolos recunchos do mundo.

Pero, aínda así. . . Din que “O tempo . . .”. Si, pero xa sabes que o refrán di que “ ” .

A palabra REFRÁN (do francés: refrain)segundo a Real Academia Española, significa “dicho agudo y sentencioso, de uso común y repetido, tradicionalmente, de modo invariable” .

E moitos se preguntan ¿Qué diferencia existe entre REFRÁN e PROVERBIO? . Pregunta que da lugar a non poucas controversias e sobre a cal estudiosos deste tema opinan que, si, hai diferencias.

Para a Real Academia Española, a palabra PAREMIA (do grego: paroimía) significa: proverbio, refrán. E ambos vocablos son sinónimos, polo que non cabe establecer diferenza algunha entre eles.

Outros establecen diferencias como, por exemplo: A orixe dos refráns soe ser popular. Non se sabe quen, por primeira vez, dixo un refrán.

O proverbio soe saberse quen o acuñou, ou datar a súa primeira utilización coñecida.

O refrán nace do inxenio espontáneo. O proverbio é froito dunha reflexión intelectual de carácter metafísico, filosófico ou moral.

A vía de transmisión do refrán é, sempre, oral.

A do proverbio, predominantemente, a literaria.

O ton do refrán é humorístico e expresivo. O do proverbio, docto e sentencioso,

Dende que o home comezou a expresarse tratou de dar forma, lisa e chan, ós seus sentimentos e opinións e o refrán converteuse na forma de linguaxe máis asequible e intelxible para as xentes, pola maneira directa e clara de expresión que encerra en si.

A xente memoriza e repite os refráns que mellor se adaptan á súa condición, pero elo debe producirse no seu momento. Recordemos que Miguel de Cervantes deixou escrito: “. . . el refrán que no viene a propósito, antes es disparate que sentencia” .

O refrán está realizado nun ton xocoso e, entre outras posibilidades, expresa un pensamento, un consello, un desexo,

Exhibe inxenio e imaxinación, xunto á gracia, á ironía, . . .

O refrán expresa unha conclusión didáctica extraída dunha experiencia repetida.

A paremioloxía é o estudo ou tratado dos refráns e actualmente, por fortuna, hai moitos manuais que cubren moitos e variados temas.

Posiblemente, os máis utilizados son os que se refiren a temas concretos: home, muller, clima, tempo, meses, moedas, viño, . . .

Os refráns son internacionais pero non se poder dicir que, o refrán, sexa privativo hoxe en día.

Refráns galegos aparecen dende o século XVI nas coleccións casteláns de Hernán Núñez e Gonzalo Correas.

Entre coleccións, libros, revistas, etc. , os refráns galegos superan os cincuenta mil e son máis de dous millóns os refráns que existen hoxe en día.

Gracias a un laborioso traballo (Xesús Ferro Ruibal, Gregorio Doval, Paul Laurel, . . .) hai preciosos libros que nos fan pensar que a pervivencia dos refráns está asegurada.

E para recordar algúns, ocupámonos dun tema en concreto: **Os Meses.**

- XANEIRO**..... “En xaneiro vive o home a carón do caldeiro”
 “En Xaneiro sete capelas e un sombreiro”
 “En Xaneiro un pouco ó sol outro pouco ó fumeiro”
 “Poucas chuvias en Xaneiro enchen o celeiro”
 “Auga en Xaneiro, cada gota val diñeiro”
 “Quen pasa Xaneiro pasa o ano enteiro”
- FEBREIRO**..... “En Febreiro sal o oso do oseiro”
 “Febreiriño quente, trae o demo no ventre”
 “Febreiriño camiseiro, nin boa meda, nin bo palleiro”
 “A chuva de febreiro fai o palleiro”
 “Cando non chove en febreiro, nin bo prado nin bo lameiro”
- MARZO**..... “En Marzo podar e cavar, si queres colleitar”
 “En Marzo, abrigo, noces e pan trigo”
 “O sol de Marzo queima as donas no seu pazo”
 “Marzo enganador, un día malo e outro peor”
 “Marzo marceiro, tan frío como Xaneiro ou tan falso como Febreiro”
 “Marzo amola e Abril estola”
- ABRIL**..... “Quen queira mal a unha veciña que lle dea en Abril sardiña”
 “Para ben vivir, garda pan para Maio e leña para Abril”
 “Abril frío e fornos quentes,, ledicia para os meus dentes”
 “Xemas de Abril poucas ó barril”
 “Abril, augas mil”
 “No comenzo e na fin Abril será ruín”
 “Abriles e cabaleiros son as veces traicioneiros”
 “Bos Abriles, un entre miles”
- MAIO**..... “Abril e Maio chaves de todo o ano”
 “Maio chuvioso, verán caluroso”
 “Maio ventoso, ano fermoso”
 “En Maio aínda a vella quente o saio”
 “Ata o corenta de Maio non quite-lo saio, e se volve a chover vólveo poñer”
- XUÑO**..... “Maio e San Xoán, facendo un mes, o mellor de todos é”
 “Se o San Xoán chora, a silveira non da mora”
 “Polo San Xoán a sardiña pinga no pan”
 “Polo San Xoán as nove con día dan”
 “En San Xoán, é todo día e os vellos teñen máis vida”
- XULLO**..... “San Bieito rega a oito”
 “Polo Santiago o coello esconde o rabo, e para San Miguel volve deixalo ver”
 “Polo Santiago comenza na viña a pintar o bago”
 “Xullo xulleiro, que trae-lo centolo baleiro”

- AGOSTO..... “Agosto pasou, quen mallou, mallou”
 “Agsoto ardenteiro, herba no palleiro”
 “O orballo de Agosto da polo rostro”
 “A chuvia no mes de Agosto, non é mel é mosto”
 “En Agosto secan os montes e en Setembro as fontes”
- SETEMBRO..... “Os comenzos de Setembro aparella as cubas para vendimia-las uvas”
 “En Setembro colle o viño e non durmas no camiño”
 “En Setembro e Outono bebe viño vello e deixa esta-lo novo”
 “Setembro ou secan as fontes ou levan as pontes”
 “En Setembro come e vende, pero que non sexa tanto comer que non deixes para vender”
- OUTUBRO..... “Outono quente, trae o demo no ventre”
 “Flores en Outono, fame no ano novo”
 “Auga de Outono, non lle convén nin ó xornaleiro nin ó seu dono”
 “A horta en Outono mantén ó seu dono”
 “As berzas en Outono comen ó seu dono”
- NOVEMBRO..... “Dichoso mes que comenza con Santos, media con Euxenio e remata con San Andrés”
 “Polo San Martiño andan as noces a roliño”
 “Polo San Martiño mata o teu porquiño”
 “Polo San Martiño proba o teu viño”
 “Despois de San Martiño deixa a auga e bebe o viño”
- DECEMBRO..... “Se quere un bo allal, seménteo no mes de Nadal”
 “Se a noite de Navidade fai de escuro, sementa no terrón duro”
 “Dende a Santa Lucía mingua a noite e medra o día”
 “Tra-lo verán de San Martiño, chega Nadal co seu inverniño”

Hoxe, afortunadamente, é raro o día en que, en calquera lugar e por calquera motivo, non se escoita, todavía un refrán.

E se esta parte, importantísima, da nosa cultura, moitos a mantemos transmitíndoa oralmente, non podemos por menos que resaltar e agradecer o labor de todas aquelas persoas que, como mencionamos antes, tras varios anos de intenso traballo, deixannos un legado de inmenso valor.

